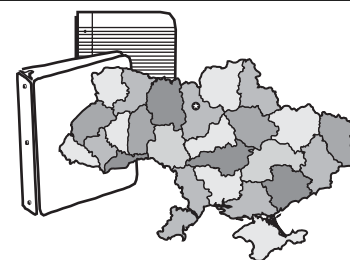

ЕКОНОМІКА РЕГІОНІВ

УДК 330.332:338

Бардась А.В., Горбенко О.А.

ДО ПИТАННЯ ОЦІНКИ ПЕРСПЕКТИВ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ У СВІТОВІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Стаття розглядає потенційні переваги та недоліки від приєднання країни до Світової організації торгівлі із врахуванням досвіду інтеграції країн Східної Європи та Азії.

The potential advantages and lacks of integration of the national economy into the World Trade Organization are considered in the paper. It is done with taking in consideration the experience of East European and Asia countries.

Особливістю сучасного етапу розвитку більшості країн світу є інтенсивні процеси інтернаціоналізації господарської діяльності та глобалізації. Остання є надто складним та багатогранним явищем, оскільки під цим терміном розуміють такий розвиток світової економіки, який заснований на конкуренції та лібералізації торгівлі, покращанні взаємин між країнами, а також на дотриманні законодавчих норм. Глобалізація все більшою мірою привертає до себе увагу суспільства, набуваючи значення чиннику соціально-політичного життя у розвинутих країнах світу та поширюючись завдяки діяльності транснаціональних корпорацій, посилення міждержавної співпраці, делегування частини економіко-соціальних та політичних функцій держави наднаціональним утворенням, існуванню впливових міжнародних торговельно-економічних та фінансових організацій, таких як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Світова організація торгівлі (СОТ).

Україна знаходиться на порозі приєднання до Світової організації торгівлі. Сам процес інтеграції нашої країни у дану організацію можна вважати одним з найбільш суперечливих та складних в українській політичній та економічній історії. Невизначеність перспективи членства нашої країни у СОТ суттєво погіршує її інвестиційну привабливість, впливаючи на конкурентоздатність товарів та послуг, а також змушує погоджувати умови вступу до організації з новими членами. Тому питання, які пов'язані з оцінкою наслідків вступу України до СОТ будуть розглянуті нами у цій статті на основі досвіду країн-учасниць СОТ – Китаю та Польщі.

Метою даної статті є дослідження ролі сучасних глобалізаційних процесів та їх вплив на формування ризиків розвитку національної економіки.

Парадокс економіки України полягає в тому, що потужності національного промислового комплексу, створеного для задоволення потреб республік колишнього СРСР, набагато перевершують потреби внутрішнього ринку, змушуючи шукати шляхи реалізації надлишків продукції за межами країни. При цьому, структура вітчизняної економіки з одним з найбільш високих у світі рівнем споживання енергоресурсів (при їхній відсутності в достатніх кількостях всередині країни) визначає диспропорції в торговельному балансі, наслідком яких стає збільшення негативного сальдо в зовнішній торгівлі в останні роки.

Протягом тривалого часу Україна, роблячи перші кроки на зовнішньому ринку, змушена була займати пасивну позицію, оскільки економічно розвинені держави витісняли її товари з конкурентних ринків, використовуючи різні процедури з метою змусити українських товаровиробників і торговців до самообмеження. Результатом цієї практики стало те, що методи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності - квотування, ліцензування, індикативні ціни застосовувалися в Україні тільки до українського експорту, а, отже, не на користь України.

Ще більшим бар'єром для українських товарів, а, отже, для діяльності національних товаровиробників, що становлять основу економічного існування держави, стали численні антидемпінгові розслідування (більше 26 антидемпінгових санкцій), які істотно ускладнюють доступ українських товарів на закордонні ринки.

Більшість із запроваджених в Україні заходів захисту внутрішнього ринку - це спеціальні захисні міри, підкріплені законодавчою базою. Із цією метою прийняті Закони України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну», «Про захист національного імпорту в Україну», «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту», які є серйозною фундаментальною законодавчою базою.

Але через неефективну діяльність української законодавчої бази й бюрократичних процедур більшість національних товаровиробників несуть значні фінансові витрати, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, перед іноземними товаровиробниками.

У період з 2000 по 2004 рік в Україні обсяги вітчизняного експорту в порівнянні з обсягами імпорту постійно росли. Тоді український експорт в 2004 році у порівнянні з 2003 виріс на 41,6% (32672,3 млн. дол.), а імпорт всього лише на 24,6% (28996 млн. дол.) і склав 3412,4 млн. доларів [2].

Але вже в I кварталі 2005 року почалося погіршення показників експорту в порівнянні з імпортом. За підсумками чотирьох місяців 2005 року негативне зовнішньоторговельне сальдо склало 1649 млн. доларів [3].

За підсумками 2006 року державний комітет статистики України зафіксував рекордний для незалежної України показник дефіциту торгівлі товарами - 6,7 млрд. доларів. Тим самим негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу збільшилося більш ніж в 3 рази в порівнянні з 2005 роком, коли досягло оцінки мінус 1,9 млрд. доларів.

Таким чином, протягом всього лише півтора років показники зовнішньоторговельного балансу України змінилися з максимально позитивних на максимально негативні.

Негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу продовжує збільшуватися. За 9 місяців 2007 року воно погіршилося до 3,71 млрд. дол., що в 2,6 рази більше, ніж за аналогічний період 2006 року. За цей період експорт виріс на 25,7% - до 41,98 млрд. дол., тоді як імпорт - на 31,2%, до 45,69 млрд. дол. [7]. На рисунках 1,2 наведена структура українського експорту й імпорту за перші шість місяців 2007 року.

Прогнози на 2008 рік припускають збереження песимістичного сценарію розвитку зовнішньої торгівлі, що пояснюється стійкими тенденціями збільшення вартості нафти й газу, а також домінуванням імпортованих товарів на внутрішньому ринку. При цьому, збільшення валютного виторгу експортерів приводить до збільшення попиту на національну валюту, сприяючи її зміцненню в середньостроковій перспективі.

Рис. 1. Структура українського експорту за перше півріччя 2007 року

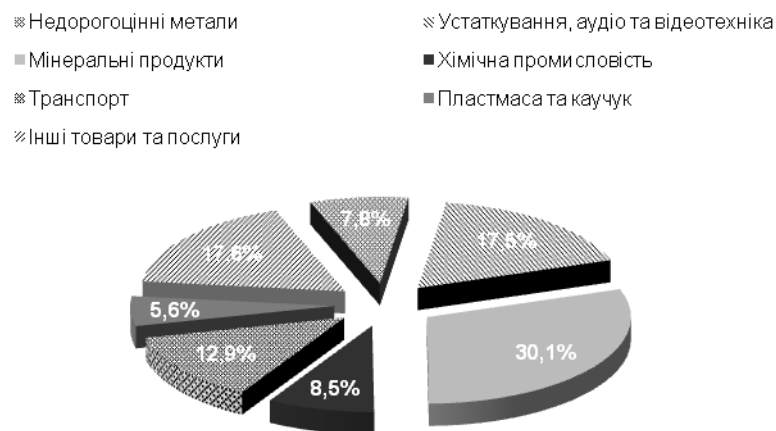

Рис. 2. Імпорт товарів в Україну за перше півріччя 2007 року

У процесі інтеграції у світову економічну систему Україна повинна пройти через етап вступу у Світову організацію торгівлі. Підготовка до вступу розпочалася ще в 1993 році й триває дотепер. Тому варто детальніше вивчити передумови виникнення СОТ й досвід країн-учасниць даного об'єднання.

За дванадцять років із часу свого створення в Женеві (Швейцарія), СОТ набула вагомого авторитету, адже це об'єднання 149 країн у єдину торговельну "мережу", на яку доводиться близько 95% світового торговельного обороту.

Світова організація торгівлі розпочала свою діяльність з 1 січня 1995 року і була створена за результатами багатосторонніх торговельних переговорів Уругвайського раунду (1986-1994 р.р.), та є спадкоємицею діючої з 1947 року Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ).

Боротьба за лібералізацію глобальної економіки - основна мета СОТ. Тому для подальшого розширення економічних границь Світова організація торгівлі прагне прискорити економічну лібералізацію шляхом зняття або зменшення бар'єрів на шляху руху товарів, послуг і капіталів.

Основними принципами й правилами лібералізації СОТ є:

- торгівля без дискримінації, тобто взаємне надання національного режиму товарам і послугам іноземного походження;
- регулювання торгівлі переважно тарифними методами;

- відмова від використання кількісних і інших обмежень;
- прозорість торговельної політики;
- вирішення торговельних суперечок шляхом консультацій і переговорів.

Лібералізація тарифного захисту в міжнародній торгівлі вивела на перший план пошук ефективних засобів захисту внутрішнього ринку. У рамках організації країна-член не може забезпечувати ефективний захист свого внутрішнього ринку, просто збільшуючи розмір імпортного мита. У цих умовах єдиним ефективним інструментом забезпечення належного захисту внутрішнього ринку залишаються спеціальні захисні, антидемпінгові й компенсаційні міри.

Основною метою заходів захисту внутрішнього ринку є протидія несправедливій конкуренції з боку імпортованих товарів (антидемпінгові й компенсаційні міри) або різкому зростанню імпорту (спеціальні захисні міри), але тільки при дотриманні встановлених законодавством вимог. Механізм встановлення заходів у всіх трьох випадках побудований за єдиним принципом:

- проведення відповідного розслідування;
- доведення наявності демпінгу, специфічної субсидії, різкого збільшення імпорту;
- докази матеріального збитку (або його загрози);
- докази причинно-наслідкового зв'язку між демпінгом, специфічною субсидією, збільшенням імпорту і матеріальним збитком.

Спеціальні захисні, антидемпінгові й компенсаційні міри застосовуються у вигляді відповідного мита, кількісних обмежень (у рамках спеціальних захисних мір) або зобов'язань (в рамках антидемпінгових або компенсаційних мір).

Польща є одним зі стратегічних партнерів України і її найближчим сусідом. Обидві країни приблизно рівні за чисельністю населення і є великими державами - транзитерами товарів і послуг. Польська промисловість - це понад 380 тис. економічних суб'єктів, більша частина яких (99% всіх компаній) перебуває в приватних руках. Приватний сектор виготовляє основну частину промислової продукції й забезпечує майже 80% робочих місць у промисловості.

Головним кроком за останнє 15 років у розвитку економіки й збільшення товарообігу стала дата 1 липня 1995 року, коли Польща була прийнята у СОТ, згідно з постановами Уругвайського раунду. Членство у в організації було умовою включення Польщі в інші міжнародні організації й структури, такі як Організація по економічному співробітництву й розвитку (з 22 листопада 1996 року) і Європейського союзу (з 1 травня 2004 року).

Вступаючи у СОТ, Польща взяла на себе певні зобов'язання по лібералізації фінансових послуг, насамперед у питаннях дотичні прийняття депозитів, ведення кредитної діяльності, регулювання платежів і грошових переказів, посередництва в емісії цінних паперів, надання послуг довірчих фондів.

Оскільки сільське господарство має велике значення для економіки й зовнішньої торгівлі Польщі, особливо важливими були постанови Уругвайського раунду, що стосувалися цього сектора. Польща взяла на себе всі загальні зобов'язання, зокрема, щодо визначення квот доступу до ринку, а також до скорочення субсидування сільського господарства. Було вирішено поступово ліквідувати експортні субсидії (повна їх ліквідація повинне відбутися в 2013 році), обмежити внутрішню підтримку в сільському господарстві й понизити найвищі митні ставки.

У силу досягнутої у СОТ Угоди про торгівлю продуктами, Польща вже на першому етапі знизила на 50% мита на більшість продуктів харчування. Повне скасування мита на продукти наступило в 2000 році [].

Кількісні обмеження (заборони, контингенти, добровільні обмеження експорту) застосовуються в Польщі в порівняно невеликому масштабі.

При експорті встановлюють кількісні квоти на лом і відходи з кольорового металу (20 тис.т.), а також квоти на деякі види текстилю й швейних виробів, експортованих у США й Канаду, через імпорتنі обмеження, уведених цими країнами в рамках Угоди про текстиль і швейні вироби СОТ. Текстильно-швейні квоти з деякими змінами діяли до 2005 року.

Трохи більше обмежень ставиться до ввозу товарів на митну територію Польщі. До кінця 2001 року був заборонений імпорт: легкових автомобілів (роком випуску 10 і більше років), а також шасі й кузовів до них (терміном випуску більше 6 років) і двотактних двигунів і оснащених ними автомобілів [10].

В 1998 році, відповідно до принципів організації й іншими підписаними Польщею міжнародними угодами, вона має право захищати внутрішній ринок від надмірного імпорту, а також імпорту за демпінговими цінами.

Завдяки інтенсивному співробітництву з іншими державами й глобальними процесами лібералізації, польська економіка в останні роки динамічно розвивається. В 2005 році імпорт із держав Європейського союзу склав близько 2/3 польського імпорту, а експорт у ці держави - майже 80 % при тенденціях зростання даних показників, які зберігаються.

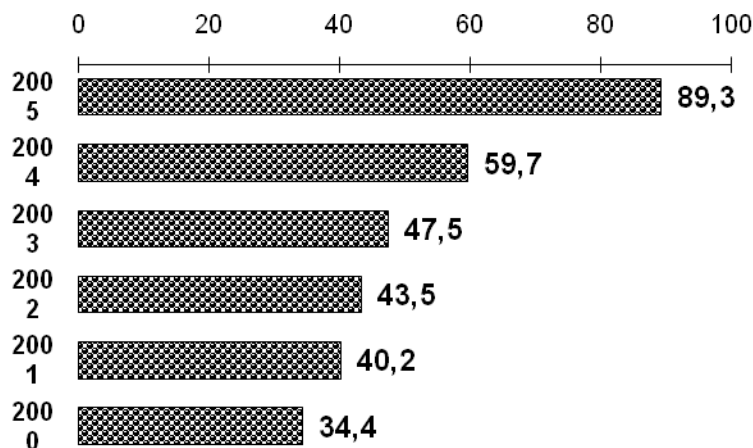

Рис.3. Динаміка польського експорту в 2000-2005 роках (млрд. євро)

Приєднання Китаю до Світової організації торгівлі було досить тривалим і складним. В 1950 році КНР демонстративно вийшла зі складу ГАТТ, звинувативши цю структуру в пропаганді капіталістичної експлуатації. Однак, через два десятиліття Китай у зв'язку з початком перших ринкових реформ, переглянув свою позицію. На початку 1980 років були розпочаті переговори про вступ у Всесвітній Банк і Міжнародний Валютний Фонд, а вже в 1986 році почата компанія по поверненню в ГАТТ.

Переговори, які проходили, були й залишаються найважчими й найбільш тривалими в історії ГАТТ-СОТ. Їхні результати передбачали виконання Китаєм широкого спектра зобов'язань, а саме:

- 1) Зниження тарифів на:
  - промислову продукцію з 25% до 7 %;

- сільськогосподарську продукцію з 31% до 14 %.

2) Зобов'язань, що стосуються послуг:

- масштабне відкриття цілого ряду секторів у сфері послуг (банківські, страхування, телекомунікації).

3) Положення про лібералізацію торгівлі, що стосуються тільки Китаю:

- право прямого імпорту й експорту в Китай протягом трьох років;
- поступове скасування нетарифних мір, таких як квоти й ліцензії на сотні видів продукції до 1 січня 2005 року;
- скасування монополії держави на імпорт сільськогосподарських і промислових товарів;
- скасування субсидій на експорт сільськогосподарської продукції;

4) Захисні механізми:

- США й інші члени СОТ можуть протягом 15 років, від дня вступу у організацію Китаю, застосовувати антидемпінгові санкції стосовно Китаю;
- діючи в рамках спеціально встановленого для Китаю захисного механізму, США й інші учасники СОТ можуть протягом 12 років обмежувати зростання імпорту з Китаю.

У той же час в самому Китаї проходили складні соціально-економічні реформи, які ставили завдання перетворення соціалістичної економіки в ринкову. Торгівля була децентралізована, виробничі плани підприємств скасовані, проведена тарифна реформа. В 1994 році Китай провів реформу юаню, а два роки через скасував централізований контроль над операціями з обміну валют. Ці кроки дозволили перетворити економіку Китаю в одну із самих динамічних економік серед країн світу, що розвиваються.

Нелегка перемога в боротьбі за вступ у СОТ відкрила перед економікою Китаю нові перспективи й можливості.

Більшість країн Північної Америки й Західної Європи надали доступ для китайських товарів на свої ринки. У ряді випадків були скасовані квоти на поставку таких товарів, як текстиль, що становив значну частину китайського експорту.

Вступ у Світову організацію торгівлі дозволило Китаю заробляти додатково від 4 до 30 млрд. доларів США на рік. Економіки торгових партнерів Китаю також одержали додатково від 20 до 56 млрд. доларів США. Після вступу темпи росту ВВП Китаю зросли з 1,5% до 10% у рік, оскільки галузі економіки Китаю, що працювали в ринкових умовах, розвивалися набагато швидше, ніж галузі, що захищаються державою. Завдяки додатковому припливу фінансових коштів збільшилася кількість високооплачуваних робочих місць і податкових надходжень у державну скарбницю. Китай одержав можливість захищати свої торговельні інтереси, використовуючи для цього наявну у організації систему врегулювання розбіжностей. Китайські експортери тепер захищені нормами СОТ і їхні торговельні партнери зобов'язані виконувати встановлені норми. Це означає, що члени СОТ не зможуть уживати на своїх ринках дискримінаційні міри відносно китайських товарів, хоча існуюча практика свідчить про зворотний.

У силу вищевикладеного, можливо задатися питанням про те, які ж реальні наслідки для України від вступу у дану організацію?

Максимальну вигоду від участі одержить національна металургія, на продукцію якої доводиться більше третини українського експорту. Галузь може збільшити загальний випуск продукції на 22% через скасування дискримінаційних обмежень у зовнішній торгівлі й посилення позицій вітчизняних підприємств. Практично така ж ситуація з хімічною промисловістю.

Що стосується текстильної промисловості, те починаючи з 2001 року вона вже працює в умовах багатосторонньої угоди з текстилю. Іншими словами, всі ставки й норми,

які діють у цій сфері, уже шість років відповідають тим зобов'язанням, які бере на себе Україна при вступі до СОТ.

Найбільш вразливим для нових, ліберальних умов є національне сільське господарство. Адже членство вимагає провести повне ринкове реформування аграрного сектора. Як несприятливий фактор тут буде діяти й те, що сільськогосподарський сектор, що забезпечує близько 16% робочих місць і 14,5% ВВП країни є недостатньо реформованим. І тому глобальні втручання в його роботу спочатку можуть бути дуже хворобливими. Однак ті виробники сільгосппродукції, які йдуть у ногу згодом, можуть почувати себе спокійно. Важливо й те, що після того, як і Україна, і Росія стануть членами цієї організації, остання вже не зможе застосовувати обмежувальні міри до нашого сиромолочного й м'ясного експорту.

Крім того, ніхто не змусить Україну скоротити підтримку сільського господарства таким чином, щоб це нанесло йому непоправні збитки. Так внутрішня цінова підтримка повинна бути скорочена протягом п'яти років на 20% у порівнянні з базовим періодом. Але при цьому скорочення не стосується фінансування наукових досліджень, навчальних і маркетингових програм, створення державних резервів для забезпечення продовольчої безпеки, страхування й гарантій безпеки доходів, виплат на компенсацію збитків від стихійних лих і ряду інших витрат.

Як висновок, варто зауважити, що на особливу увагу заслуговують питання оцінки економічної ефективності для різних галузей від приєднання до СОТ, в першу чергу таких систем утворюючих для національної економіки як вуглевидобувна та гірничо-металургійна.

Література:

1. Електронний ресурс: <http://e-news.com.ua/ru/show/144057.html>
2. Електронний ресурс: <http://glavred.info/archive/2007/10/19/130719-3.html>
3. Електронний ресурс: <http://users.kpi.kharkov.ua/pravo/intertrade-08%20antidumping.htm>
4. Петро Романцев «Жовтогаряча» спадщина в економіці й альтернативи економічного росту //Гривня № 10(582), 2006-03-02 (стор. 11)
5. Електронний ресурс: <http://www.day.kiev.ua/172072/або> ЩОДЕННА ВСЕУКРАЇНСЬКА ГАЗЕТА Чого очікувати Україні від вступу у ВТО? №194, четвер, 9 листопада 2006
6. Електронний ресурс: <http://www.proua.com/news/2006/12/14/175018.html>
7. Електронний ресурс: <http://www.day.kiev.ua/172072>
8. Електронний ресурс: http://www.ua.rian.ru/world_news/20071115/77812332.html або Киргизія
9. Електронний ресурс: http://dialogs.org.ua/print.php?part=crossroad&m_id=4727
10. Електронний ресурс: http://www-us.dengi.kiev.ua/news/10-02-2005/V_2004_hod9129.html або сальдо за 2004 рік
11. Електронний ресурс: <http://www.poland.su>
12. World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2006-2007

*Рекомендовано до публікації
д.е.н., професором Павленко І.І. 19.04.08*

*Надійшла до редакції
26.04.08*